

כתרי תורה

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
רבי יוסף ב"ר סעדיה מדמוני זלה"ה
רב כפר השילוח - י"ז סיון תש"ח
רבי יוסף ב"ר יחיאל נחום זלה"ה
שד"ר צנעא - י"ז סיון תשי"א
רבי שמואל ב"ר יוסף עדני זלה"ה
מח"ס נחלת יוסף - כ' סיון תר"נ

לק"י • פרשת בהעלתך ה'תש"פ ב'של"א • גליון ז'
• הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

לרפואת הגאון הרב חיים מימון ב"ר שלמה נהרי שליט"א
והרב חזקיהו אליהו אליעזר בן תורת שליט"א בתוך שאר חולי ישראל

כתר של-א"ש

כתב רבינו דוד עדני זלה"ה במדרש הגדול (וב"ה במדרש הביאור לרבינו סעדיה אלדמארי זלה"ה) 'על פי ה' יסעו בני ישראל וע"פ ה' יחנו וכו' (ט, י"ח) למה האריך הכתוב כך, כדי להוציא מליבן של-אומות שהיו אומרים, ישראל תועין במדבר ומשה רבינו הטען ואינו יודע להיכן הוא מוליכן, כענין שאמר פרעה נבוכים הן בארץ וכו' לפי כך פרש לך הכתוב שכל אותן המסעות ע"פ שכינה היו, ואע"פ שחונן במקום זה לילה אחת ובמקום אחר חודש או חסר או יתר, הכל ע"פ שכינה היה. ע"ש. כאן גילה לנו הכתוב יסוד זה, וממנו נלמד לכל ענייננו, שכולם ע"פ השי"ת ואין בהם טבע ומנהגו של-עולם כלל, כיוצא בזה יש לנו ללמוד בעת הזאת שישראל נתונים בצרה ואף נסתובבו כל העולם בצרה זו, שאינה תלויה, לא בגוי זה ולא באומה זו, אלא בגזירתו יתברך, וכיון שכן, איך נרבה בפעולות לביטולה, ולא נפעל אצל מי שעל פיו יחנו ויסעו.

אכן יתירה מזו יש לנו ללמוד מכאן, כפי שסיים בעל מדרש הגדול ז"א ע"פ שכל חנייתן ונסיעתן ע"פ משה היה, ולא היה הענן מסתלק עד שהוא אומר שובה ה', מנין שלא היה אומר אלא ע"פ שכינה ת"ל בסוף הענין על פי ה' ביד משה, ומנין שלא היו ישראל מהרהרין אחר משה ת"ל ושמרו בני ישראל את משמרת ה' ולא יסעו ואומר את משמרת ה' שמרו ע"פ ה' ביד משה'.

הרי לנו שהנהגת השי"ת נתגלתה ע"י הוראת משה ודיבורו הוא הוראת השכינה, כיוצא בדבר יש לנו לילך אצל חכמי התורה ומהם ליקח תורת חיים, שרצון השי"ת להנהיג עולמו על פיהם, ומהם אנו חיים, כי בהוראתם יקבעו סדרי הנהגת הבריאה, החנייה והנסיעה ואין לנו להרהר אחר דבריהם.

ויה"ר כאשר חנתה כאן המגפה כן תסע ותסתלק במהרה ע"פ השי"ת ביד משה, אכ"ר. שבת שלום.

ידידכם, אביחי שרעבי

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומיסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק'
האם להמתין עם ברכת שהחיינו עד לשבת

א] עונת הקיץ הבעל"ט משופעת בפירות חדשים הראויים לברכת שהחיינו. ויש לדון אם ראוי לשמור את הפרי ולהמתין עם ברכת שהחיינו עד לשבת. והנה בספר לקט יושר (עמוד 43) כתב, שכאשר הביא לרבו בעל תרומת הדשן פרי חדש ביום ששי היה רבו ממתין לשבת כדי לברך עליו שהחיינו (ומה שמשמע דווקא יום ששי, מסתברא מפני שקודם לכן היה הפרי מתקלקל עד שבת משא"כ בזמננו שיש קירור אפשר להמתין אף קודם). ויש מקור לזה בפסיקתא רבתי (פרשה כ"ג) "אמר רבי שמלאי זוכרנו עד שלא יבא, שומרנו משיבא. הא כיצד, אם נזדמן לך חפץ טוב התקינו לשבת, כלי חדש התקינו לשבת". מאידך, דן הגר"י זילברשטיין שליט"א (ווי העמודים וחשוקיהם עמוד כ"ז) שמא יש להודרו בברכת שהחיינו כדי להסמיכה לראיית הפרי שאז הוא עיקר זמן ברכת שהחיינו, כמבואר בש"ע (סימן רכ"ה סעיף ג'), אכן מסקנתו שם, שמכיון שנהגו לברך בשעת האכילה כמ"ש בש"ע (שם), א"כ אז הוא עיקר הזמן. עוד הוכיח ממה שדימה ר' ירוחם (ני"ג סוף ח"ב) את ברכת שהחיינו בזמן אכילה, לברכת שהחיינו על הסוכה בקידוש, אף שהיה ראוי לברך קודם לכן בשעת עשייה. ע"כ. וא"כ כמו שאין מסמיכים עשיית הסוכה לברכת שהחיינו, כך אין צריך להסמיך את ברכת שהחיינו לראייה. והורה לי מרן הגר"י רצאבי שליט"א, דלדידן העיקר הוא כי מי שנהנה בראיית הפירות, מברך בעת הראייה וכמ"ש מהרי"ץ בפעולת צדיק (ח"ב סי' קי"ח) ולכן אין להתעכב מלברך שהחיינו על פרי חדש, אלא בראייתו יאכלנו, ומברך שהחיינו עליו.

ברכת שהחיינו על מין אחד מינים

ב] פרי שיש בו שני מינים כגון אפרסק ונקטרינה (שהוא מין אפרסק ולא הרכבה של שזיף ואפרסק כמבואר בספר ברכת ה' ח"ד עמוד קנ"ד ובעוד ספרים) יש לברך על כל מין שהחיינו בפני עצמו (ש"ע סימן רכ"ה סעיף ד'). ואם הוא מין אחד אך חלוק במראהו כגון ענבים לבנים ושחורים, נחלקו הפוסקים בדעת הש"ע, החיד"א (ברכ"י אות ה') כתב שדווקא כשהפירות חלוקים בשמותן אז יש לברך שהחיינו על כל מין, ודעת המג"א (ס"ק י') דאף שחלוקים במראה נקראים שני מינים לברכת שהחיינו. ולפ"ז כתב הכף החיים (ס"ק ל"ד) שמספק לא יברך גם על ענבים לבנים וגם על שחורים אלא יפטור השני בפרי אחר או יברך בהרהור. והמשנ"ב (שם, שע"ה"צ ס"ק י"ח) הכריע דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד וסיים דטוב שיפטור בפרי חדש אחר. ולדידן העיקר לדינא כמו שכתב מהרי"ץ (פעולת צדיק ח"א סימן קנ"ב) בזה"ל ז'וכן על כל מין ענבים מברך שהחיינו על כל מין ומין בפע"צ כדאיתא בשו"ע סימן רכ"ה עכ"ל, והיינו כדעת מג"א דחילוק מראה הוי כשני מינים. וכן נראה דעת השת"ז (ס"ק י'). וכן כתב בשע"ה (סימן מ"ה סעיף ט"ז). אמנם הורה לי מרן שליט"א דאף לדידן, אם יש לו פרי חדש אחר, מידת חסידות היא לברך עליו ולפטור בו את מין הענבים השני.

מה לשורר בעת החופה

ג] דבר חדש נתפשט במחננו וכנראה הגיע ממקורות זרים, שבני הזוג בוחרים לעצמם שיר או נעימה ללוותם לחופה, ואינם חפצים בשירים ובנעימות שנהגו אבותינו מקדמת דנא. ושאלתני את מרן הגר"י רצאבי שליט"א האם יש בזה מחולי שינוי המנהגים, והשיב שאין זה בכלל מנהג ולא הייתה איזו תקנה בעניין זה, ואף בתימן יש ששרו בא לשלום חתן ויש ששרו יא מחיג'ה. אמנם, הוסיף מ"ר שליט"א, שיש להזהר מלשיר אז שירים שיש בהם דברי חיבה המכוונים כביכול על החתן והכלה, וכמו שכתב בשע"ה (ח"ז סימן ר"ז בעיני יצחק אות רס"ד) לענין שירת לפלח הרמון. ובענין זה אציין מה שהערת בספר פסקי שע"ה (עמוד פ"ג), כי בהיות ויש בשירים אלו תפילות להצלחת החתן והכלה (הן שירת בוא לשלום חתן, והן בשירת יא מחיג'ה שענינה שיעלה הזיווג יפה כיצחק ורבקה), יש ענין להעמיד משורר כי הוא מתפלל בעד החתן והכלה, מלהשמיע הקלטה.

הדלקת המנורה ע"י אהרן במשנת רבותינו

תמיהה במדרש שהדלקת הנרות והטבתן ניתנו לאהרן

א] דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרות (ת, ב), וברש"י, למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן את חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה, א"ל הקב"ה יחייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות, מלשון מדליק ומטיב, ולא כתב 'היום' נראה דקאי על מצוות ההדלקה ההטבה שבכל יום, ובזה פייסו. ויש להקשות הא קיי"ל (יומא כד, ב) הדלקה לאו עבודה היא (דכיון שהדליק ברוב היוצא והשלהבת עולה מאליה, לאו כלום קעביד. ריטב"א. ועי' מרפא לשון, דלא כתיב בהדליקך אלא בהעלותך שאתה רק גורם שתהא השלהבת עולה מאליה), וזר שהדליק אינו חייב עליה. ויתירה מזו פסק הרמב"ם (פ"ט מביאת מקדש ה"ז) דהדלקת הנרות כשרה בזרים לכתחילה וכמו שביאר בכסף משנה (וכ"ה במאירי שם) דכיון שאינה עבודה הרי היא כשחיטה ומשרא שרי, הרי לנו שמכל העבודות דוקא ההדלקה אינה עבודת אהרן ובניו, ובמה פייסו.

ב] והנה סיים רבינו לפיכך אם הטיב את הנרות והוציאן לחוץ, מותר לזר להדליקן. וע"ש בשם טוב דלפי שאסור לזר ליכנס למקדש, לכך העמיד שהדליקן בחוץ. והטעם שההטבה כן צריכה להיות בפנים, צ"ל ע"פ התורת כהנים (אמור פי"ז הי"ב) יערוך את הנרות לפני ה' שלא יתקן מבחוץ ויכניסו. וכיון שההדלקה אינה עבודה יכולה להיות בחוץ וע"כ דיתקן היינו בהטבה, שהיא עבודה שאסורה לזרים ולוקין עליה (ואף שאין זר חייב מיתה עליה שאינה עבודה תמה וכפירש"י שם כד, א שהיא עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר, ולא שיש אחריה עבודה) כמבואר ברמב"ם (שם ה"ו, וכן למד באור שמח בדעת רבינו. ואין לומר עפ"י דחלקו של אהרן הוא בהטבה שהיא עבודה וזו כוונת בהעלותך ההטבה של ההדלקה, דהלא מדליק ומטיב כתיב.

יישוב ע"פ שיטת הראב"ד הריטב"א, וכן נראה שיטת חכמי תימן

ג] וכעין זה הקשה הריטב"א (שם) דמן המקרא שלפנינו משמע שהיא עבודה שהרי נאמרה לאהרן, (וכן הקשה המאירי שם ובתוספות ישנים) ויתרין, דלהכי לא אפקיה רחמנא בלשון חיוב 'תעלה את הנרות', אלא בהעלותך, לומר שאינה עבודה ואינו חייב עליה מיתה. ומבואר מדבריו דאף שאינה עבודה אסורה היא לזרים, ובזה מובן מדוע נאמרה לאהרן. ולא נתמעטו אלא ממיתה. וכן נראה דעת הראב"ד שהשיג על הרמב"ם 'הפליג כשאמר מותר לזר להדליקן, אלא דאם הדליקן כשירות'. ובאור שמח אף הוסיף, דמצווה היא בכהן לפי שנאמר לאהרן, ע"ש. ולדבריהם יש ליישב קושייתנו דבזה נתייחדה ההדלקה לאהרן, שמצוה היא לאהרן ואסורה לזרים. [ובזה יש ליישב ג"כ דברי רבותינו במדרש הביאור ומדרש אור האפילה (תצוה כ"ז כ"א) שדרשו, יערוך אותו אהרן ובניו, מכאן שהדלקת הנרות כשרה בכהן הדיוט ע"כ. והלא אינה עבודה ולמה הוצרך לרבות כהן הדיוט, ולהאמור נחא דאינה עבודה רק לחייב עליה מיתה אבל אסורה לזרים, וכהן הדיוט נתרבה למצוה ממקרא זה]. אך לשיטת רבינו שההדלקה כשירה בזרים לכתחילה, הדרא קושיא לדוכתא, במה פייסו הקב"ה לאהרן.

ביאור דברי המדרש דקאי רק על חנוכת המנורה

ד] והנה לשון זה שהביא רש"י יחייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות, אינו במדרשים שלפנינו וברמב"ם כתב שהוא ממדרש אגדה, וכן לא נתפרש בה במה היא גדולה. אכן מצינו שתי דרשות בסגנון קרוב, דרשה אחת (מד"ר פט"ו ו, תנחומא ה') א"ל הקב"ה אל תתירא, לגדולה מזו אתה מתוקן וכו' הקרבנות כל זמן שביהמ"ק קיים הם נוהגים, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו וכו'. ופירש מהרז"ו שיש כאן ב' עניינים א' שעבודת ההדלקה שהיא בפנים גדולה מהקרבת קרבנות חנוכת המזבח שהם במזבח החיצון וקצ"ע לדבריו שהרי נתנו גם קטורת, ושמא לא הקריבום בחנוכת המזבח. ב', כמבואר ברמב"ם לדרוש על נרות חנוכה שהם לעולם, ע"ש בארוכה, וכ"ה במתנות כהונה ובעץ יוסף שם. והדרשה השנית במדרש הגדול (וכע"ז במד"ר שם ג' ובתנחומא ג') שהיו אהרן ושבת לוי מצירין שמא אין בידנו זכות להקריב לחנוכת המזבח. א"ל הקב"ה למשה פייס את אחיך שדעתו קניטה עליו, ואמרו לו חייך כל השבטים עשו חנוכה למזבח יחד, ואתה עושה לעצמך, ובמד"ר ובתנחומא הביאו משל למלך שעשה סעודה לכל המדינה ולאזהבו עשה סעודה לבדו. ועתה נבוא לייש הקושיא האמורה, דהנה בדרשה הראשונה לא נתפרש באיזו גדולה מיירי, ואי נימא דהכוונה כמפורש בסיפא, שהנרות לעולם בנרות חנוכה מיירי וקושיא מעיקרא ליתא. ואף אי נימא כמהרז"ו דקאי על הדלקת הנרות, יש לפרש כהאמור במדרש הגדול, דבא לפייסו על חנוכת המשכן שתהיה חנוכה שהיא לו לבדו, וזוהי הדלקת המנורה. וזכיתי למצוא יסוד זה במשך חכמה, שהוכיח כן מדרשנו (מנחות מט, א) שאין מתכנין את המנורה אלא בהדלקת שבעה נרותיה, ולכך נאמרה כאן ההדלקה לאהרן. והוסיף דלדורות לא נאמר (שמות שם) אלא יערוך אותו אהרן ובניו, שהיא הטבת הנרות שאסורה לזרים וכדלעיל אות א'. ונמצא מעתה דאף להרמב"ם ההדלקה שבחנוכת המזבח היתה אסורה לזרים וע' חזו"א מנחות ס"י ל' סק"ח, אם יש חיוב זרות בכל הדלקה ראשונה]. ויש עוד להאריך בזה ואכ"מ.

כתר שם טוב - מדרכי רבותינו

כמוהר"ר שמואל ב"ר יוסף ב"ר ישועה עדני זלה"ה, היה מחכמי עדן בדור האחרון ואף חיבר ספר חשוב בשם 'נחלת יוסף' אשר ממנו יתד ופינה לתולדות חכמי עדן ומנהגייהם, מעשה נפלא מביא שם בספרו על זקינו כמוה"ר ישועה זלה"ה אב"ד דק"ק עדן, שהיה מנהגו לשחוט כבש ביום שמחת תורה לעשות סעודה לכבוד התורה ולומדיה. פעם אחת שחט כבש ונמצא טריפה ובא הטבח אל ביהכ"נ לומר לו זאת. אמר לו הכנס הריאה שוב למקומה, והכניסה הטבח, נטל מ"ז ישועה את מקלו בידו וחבט עליה ואומר והוא רחום יכפר עון ג"פ, לאחר מכן הוציאו הריאה ובדקה והנה אין בה טרפות כלל, והיה לפלא בעיניהם, עד אשר הגיד להם, כי נתגלה לו שבבהמה זו מגולגל ניצוץ אחד לא יתוקן לאוכלו כי אם במלקות ארבעים, והיה למופת. זכותם תגן עלינו, אמן. תנצב"ה